

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Бердянський державний педагогічний університет

Інститут філології та соціальних комунікацій БДПУ
Науково-дослідний інститут
слов'язнавства та компаративістики БДПУ

**“У ТРИДЕВ’ЯТОМУ ЦАРСТВІ”:
ФЕНОМЕН КАЗКИ В ЛІТЕРАТУРІ,
ФОЛЬКЛОРІ І МЕДІА**

Матеріали Міжнародної наукової конференції
(25–26 вересня 2014 р.)

Збірник Бердянськ 2014

УДК 398.21:801.81:371.68(082)

ББК 82я5

У-11

Редакційна колегія:

Журавльова С.С. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури та компаративістики Бердянського державного педагогічного університету (редактор-упорядник);

Новик О.П. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури та компаративістики Бердянського державного педагогічного університету;

Снівак І.Е. – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри зарубіжної літератури та теорії літератури Бердянського державного педагогічного університету.

Філоненко С.О. – доктор філологічних наук, професор кафедри зарубіжної літератури та теорії літератури Бердянського державного педагогічного університету.

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту філології та соціальних комунікацій

*Бердянського державного педагогічного університету
(протокол № 1 від 28 серпня 2014 року)*

У-11 “У тридев’ятому царстві”: феномен казки в літературі, фольклорі і медіа : матеріали

Міжнародної наукової конференції (25–26 вересня 2014 р.) : зб. / [ред.-упор. С.С. Журавльова]. – Бердянськ, 2014. – 167 с.

Збірник містить матеріали про казку як культурне явище і жанр, про стилістичні та сюжетні особливості народних і авторських казок, про міф і легенду, про фантастичне і казкове.

Призначений для викладачів, студентів й усіх, кого цікавлять проблеми казки.

За зміст матеріалів і правильність цитування відповідальність несе автор
УДК 398.21:801.81:371.68(082)

ББК 82я5

© Бердянський державний педагогічний університет, 2014

© Автори статей, 2014

Матеріали Міжнародної наукової конференції (25–26 вересня 2014 р.)

ЗМІСТ

Авсієвич Н.П. (Рівне). Українська народна казка як засіб реалізації змістової лінії Державного стандарту з читання “розвиток літературно-творчої діяльності учнів на основі прочитаного”.....	7
Акулова Н.Ю. (Мелітополь). Кіноінтерпретація казки-повісті О. Гавроша “Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини світу”: до проблеми трансформації авторської модальності.....	9
Александрова Г.А. (Київ). Національне та інтернаціональне в казковому епосі (концепція М. Грушевського).....	10
Анісімова Н.П. (Бердянськ). Модернізована версія казкових мотивів та образів у ліриці Івана Малковича.....	12
Бабійчук Т.В. (Бердичів). Літературна казка сучасних письменників Житомирщини.....	14
Балабуха Н.В. (Луцьк). Елементи компаративістики на уроках світової літератури при вивченні літературних казок у 5 класі.....	16
Белімова Т.В. (Київ). П’ятдесят відтінків сірості, темряви і свободи, або Експлуатація популярних казкових наративів у сучасній художній прозі.....	18
Бєлінська І.Д. (Тернопіль). Мовна репрезентація фольклорного образу весни в поезії Ф. Тютчева.....	20
Бібік В.Б. (Дрогобич). Хронотоп дороги у романах В. Підмогильного та казковий образ шляху: компаративний аспект.....	21
Біла А.В. (Горлівка). Трансформаційний потенціал казки: психотерапевтичний аспект.....	23
Біличенко О.Л. (Слов’янськ). Комунікаційний простір казки.....	25
Білоусова В.В. (Черкаси). Риси кумулятивних казок у дитячих настрашках.....	27
Богданова М.М. (Бердянськ). Жанрова специфіка повісті Богдана Лепкого “Сотниківна”.....	28
Бондар Л.О. (Київ). Медіакультурний діалог у казковому сюжеті Я. Верещака “Новорічна крутоверть”.....	29
Борзенко О.І. (Харків). “Казковий субстрат” в українській байці першої половини ХІХ ст.	31
Борисенко К.Г. (Київ). Елементи казки в українській полемічній літературі другої половини ХVІІ–ХVІІІ століть.....	33
Братко В.О. (Київ). Вивчення чарівної казки в культурологічному контексті.....	34
Василенко Н.Є. (Дніпропетровськ). Поема-казка І. Манжури “Трьомсин Богатир” (сучасний погляд на твір).....	36
Васюта С.Д. (Рівне). Поетика казок про тварин з “мандрівним сюжетом” і сучасні медіа (на матеріалі казки Я. і В. Грім “Бременські музиканти” та української народної казки “Зимівля звірів”).....	38
Вельченко Д.И. (Донецьк). Мифопоетика цветового символу в творчестве В. Брюсова (на матеріалі циклу “Семь цветов радуги”).....	40

**“У ТРИДЕВ’ЯТОМУ ЦАРСТВІ”: ФЕНОМЕН КАЗКИ В ЛІТЕРАТУРІ,
ФОЛЬКЛОРІ І МЕДІА**

Вербовий Р.М. (Бердянськ). Міфологічне та ритуальне начало в нарнійських хроніках: апологетика системи образів та артефактів.....	42
Вовк О.В. (Дрогобич). Казкотворчість Бориса Грінченка.....	44
Глотов О.Л. (Острого). Радянська дитяча література: ідеологія та міфологія.....	46
Гончаренко О.М. (Кривий Ріг). Козацькі казки Наддніпрянщини: особливості поетики.....	48
Григор’ян А.Ю. (Бердянськ). Інтерпретація моделі “Попелюшки” на прикладі повісті Елеонор Портер “Полліанна”.....	50
Датченко Ю.В. (Дніпропетровськ). Яйце в міфології й ритуалі (за матеріалами С.К. Кульжинського).....	52
Дзямудич Н.І. (Луцьк). Історія дослідження народних казок українського Закарпаття.....	54
Жорнокуй У.В. (Київ). “Казка про черевичок” Е. Донаг’ю через призму “queer” студій.....	56
Журавльова С.С. (Бердянськ). Казкотворчість Павла Білецького-Носенка: преромантичні вкраплення в бурлескному тексті.....	57
Задворна К.В. (Бердянськ). Жанр політичної казки в медіа як дзеркало реальності сучасної ситуації в Україні.....	59
Зозуля О.В. (Черкаси). “Білосніжка” Д. Бартельма: постмодерністські трансформації / реінтерпретації казкового сюжету.....	61
Качак Т.Б. (Івано-Франківськ). Казкові мотиви та сюжети у сучасній українській прозі для дітей.....	63
Кизилова В.В. (Луганськ). Різдвяна казка в українській літературі для дітей: традиції і новаторство.....	65
Кицан О.В. (Луцьк). Сучасна українська літературна віршована казка: вектори руху.....	67
Клименко Н.О. (Запоріжжя). Казка про справжнього батька, або Ідеальні історії зіркових татусів (за матеріалами журналу “Хорошие родители”).....	70
Козацька Т.Л. (Донецьк). Вивчення жанру казки в середній школі на уроках німецької мови: сучасні підходи організації роботи.....	72
Коломієць І.А. (Харків). Казкові елементи в творчості О. Копиленка (ідеологічний вимір).....	74
Комісаренко К.Ю. (Бердянськ). Рецепція фольклорно-казкової антитези “Ліс – Сад” у фантастиці Олесея Бердника і братів Аркадія і Бориса Стругацьких.....	76
Коркишко В.О. (Бердянськ). Поетика сказки М. Лермонтова “Ашик-Кериб”.....	78
Косарева Г.С. (Миколаїв). Міфотворчість у малій прозі Валерія Шевчука та Галини Пагутяк.....	80
Крашеніннікова Т.В. (Дніпропетровськ). Українська літературна казка ХІХ століття як прояв авторської індивідуальності.....	82

Левчук Т.П. (Луцьк). Казкова інтенція літератури.....	84
Логвіненко Н.М. (Київ). Особливості функціонування казки в фантастичних творах Олеса Бердника.....	86
Ляшенко О.А. (Київ). Цикл “Казки на заході сонця” І. Жиленко (гендерно-філософський аспект).....	88
Макарова Т.М. (Кривий Ріг). Інтерпретація міфологічних образів у казковому світі творів П. Воронька та С. Дерманського.....	89
Мартинець А.М. (Івано-Франківськ). Соціальний аспект сучасної казкової історії: відгомін минулого чи данина моди.....	91
Матійчак А.А. (Чернівці). Роль сюжетних первнів казки у створенні альтернативної художньої реальності.....	93
Мацевко-Бекерська Л.В. (Львів). Казкові наративи у прозі Марка Леві...	95
Монич Л.М. (Київ). Феномен казки на сторінках літературно-художніх журналів України.....	97
Мхитарян О.Д. (Миколаїв). Методичні аспекти вивчення народної казки п’ятикласниками з низьким рівнем літературної навченості.....	99
Нестерук С.М. (Рівне). Серіал “Страшні казки” як інтермедіальний текст.....	101
Новик О.П. (Бердянськ). Особливості сюжетів народних казок, записаних Данилом Мордовцем.....	103
Овдійчук Л.М. (Рівне). Сучасна авторська казка: модифікація жанру....	104
Перцева В.А. (Харьков). Сказочные мотивы в “восточных” повестях О.И. Сенковского.....	107
Петухова О.І. (Харків). Сюжети давньоєгипетських казок у структурі роману А. Чернецова та В. Лещенка “Чародій фараона”.....	109
Поповський А.М. (Дніпропетровськ). Українське козацтво в літературних казках П. Коробчанського і В. Корнієнка.....	110
Прядко Ю.П. (Бердянськ). Рецепція творчества С. Довлатова в американском литературоведении в первой половине 1990-х годов.....	112
Регуш Ю.С. (Бердянськ). Поетика казок Юрія Федьковича.....	114
Родчин З.Я. (Івано-Франківськ). Жанрово-стильові параметри драми-казки “Королівна” Д. Николишина.....	116
Салюк Б.А. (Бердянськ). Образ чарівного коня у фольклорних і літературних казках.....	118
Сердюк А.М. (Бердянськ). Чи кришталевими були черевички Попелюшки?.....	120
Соколова В.А. (Луцьк). Модифікація фольклорного прототексту в літературних казках В. Свідзінського.....	122
Співак І.Е. (Бердянськ). Підзаголовок як паратекстуальний елемент повісті Б. Харчука “Світова верба”.....	124
Сподарець М.П. (Харків). Казка і дитяча література в модуляціях ідеологічного дискурсу 1920 – поч. 1930-х років.....	126
Стефанова Н.-А.В. (Київ). Від бестселлера до блокбастера. Трансформація сюжету у екранізації літературної казки (на прикладі “Поттеріани” Дж.К. Ролінг).....	128

Суховєєнко К.І. (Харків). Казкові елементи в трагікомедії Є. Плужника “Змова у Києві”.....	130
Сухомлинов О.М. (Бердянськ). Стилізаторські ігри з формою: ірреальний вимір “поетичної прози” Ярослава Івашкевича.....	131
Табатадзе Х.Ш. (Тбіліси). Мифологічески модели прозы Ф. Сологуба, репрезентуємые в сказках писателя.....	134
Тарасенко В.В. (Донецьк). Жанрова специфіка роману “Вальдшнепи” М. Хвильового.....	135
Філоненко О.Г. (Миколаїв). MAGIC vs FAËRIE: модуси магічного і магічні коди в англomовній літературі.....	137
Філоненко С.О. (Бердянськ). Казкові дракони, принцеси й сучасне фентезі.....	140
Хавкіна Л.М. (Харків). Казкове начало іміджу як соціокомунікаційного феномену.....	142
Харіна О.І. (Бердянськ). Казкове та реальне в “Казці про калинову сопліку” Оксани Забужко (урок позакласного читання в 11 класі).....	145
Харлан О.Д. (Бердянськ). Фольклорні аспекти прози Катрі Гриневичевої.....	147
Хорольська Т.В. (Бердянськ). Мифологічні образи у романі Івана Білика “Меч Арея”.....	149
Ходикіна І.І. (Бердянськ). Моделі творення міфонімів (на матеріалі текстів народних казок).....	150
Чорний І.В. (Харків). Казкові мотиви у циклі А. Беляніна “Таємний розшук царя Гороха”.....	152
Чуй С.В. (Луцьк). Казкові персонажі як чинник родожанрової дифузії в ліриці Василя Слапчука.....	153
Шарагіна О.В. (Київ). Інтерпретація феномену тиші у компілятивних жанрово-стильових модифікаціях творчої палітри Василя Симоненка.....	155
Школа І.В. (Бердянськ). Риси казки в “Санаторійній зоні” та “Сентиментальній історії” М. Хвильового.....	157
Шовкопляс Г.Є. (Київ). Джоель Чандлер Гарріс “Казки дядечка Римуса”: імперативи дидактичного коду.....	159
Шулькова К.І. (Бердянськ). Шеф, у мене версія! Детектив як сучасна казка для дітей.....	161
Юносова В.О. (Бердянськ). Функціонування лексем із зменшено-пестливими суфіксами в казках Марка Вовчка.....	163
Яценко Ю.В. (Луганськ). Казки Емми Андїєвської: на перетині фольклорного чару та модернізму.....	165

Крашеніннікова Т.В.,
кандидат філологічних наук
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА КАЗКА ХІХ СТОЛІТТЯ ЯК ПРОЯВ АВТОРСЬКОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ

Українська літературна казка, яка сформувалася в першій половині ХІХ століття, відобразила у собі не лише специфічну сюжетну лінію, але й причини, що спонукали письменників до написання творів цього жанру: негативне ставлення панівними прошарками населення до української мови; вдалих досвід попередників; зразки літературної казки письменників європейської культури; прагнення зберегти морально-етичні цінності у суспільстві; виховання підростаючого покоління тощо.

З розвитком нової української літератури автори казкових творів дбають про удосконалення мовно-художніх засобів української мови, тому що казки кожного народу мають свою національну специфіку. Однією з основних ознак літератури цього періоду І. Франко вважав оригінальність, тому звертаємо увагу саме на індивідуальний підхід (стиль) письменників у написанні творів.

Г. В'язовський у роботі “Метод і стиль” виділяв такі основні аспекти індивідуального стилю: тематика, яка займає центральне місце в творчості письменника; види і жанри; особливості мови письменника; найхарактерніші ознаки організації життєвого матеріалу в творах (прийоми композиції, сюжетобудування); визначальні прийоми творення людських характерів (психологізм, мовна індивідуалізація героїв, портретна характеристика) [1, 19].

Літературна казка, зазначеного часу, є своєрідним жанром, у якому поєдналися елементи фольклорного та літературного творів на ґрунті національно-духовної культури. Жанр літературної казки передбачає експериментування (казка-поема, казка-повість тощо) та має таку композиційну структуру: назву (відображає задум автора, привертає увагу читача; представлена номінативними конструкціями, іноді – двоскладними реченнями), казковий вступ (функція зачину полягає у задаванні параметрів буття, простору, часу і належності), розвиток подій (відомий народний сюжет набуває авторської інтерпретації), казкове завершення (у соціально-побутових творах кінцівка має переважно негативне значення). Вона має свого автора, створюється за законами народної казки, а також поєднує в собі елементи дійсності, вигадки та фантастики. Дидактичне, розвиваюче, пізнавальне призначення казки дає можливість письменникові донести до читача закодовану інформацію, досвід багатьох поколінь.

Вивчаючи мову народних казок дослідники (Є. Сабов, В. Гнатюк, О. Бріцина, Ф. Ващук, Н. Дніпровська, С. Лавриненко, К. Луганська та ін.) створили наукове підґрунтя для вивчення мови літературної казки (Б. Деркач, Я. Закревська, А. Поповський та ін.). Якщо у народних казках науковці простежували діалектні особливості, стилістичну роль тропів, синтаксичні

особливості побудови казкових текстів тощо, то у літературних казках ХІХ століття переважно звертали увагу на індивідуальний мовний стиль письменників або на специфічні елементи у мові персонажів казкових творів. Не залишився поза увагою вчених і аналіз творчої манери письма майстрів художнього слова. Наприклад, І. Котляревський в “Енеїді” вперше використав живу народну мову; П. Білецький-Носенко вживав зміст народних казок, прислів’їв, фразеологічних зворотів, дотепних порівнянь тощо. Серед мовних огріхів йому закидали не завжди виправдану мовну грубість. Кожний письменник у мові творів відображає переважно говіркові риси ареалу свого проживання. В українських літературних казках збереглися діалектні елементи, в яких спостерігаємо неусталеність тогочасних літературних норм, властивих системі вокалізму та консонантизму. Діалектна лексика в казках використовувалася авторами зі стилістичною метою – для відтворення місцевого колориту, етнографічних реалій, створення або посилення комічного ефекту, для індивідуалізації мови персонажів. Особливостей діалектного словотвору виявлено значно менше. Казкарі надавали перевагу префіксальному та суфіксальному способам творення.

Структурні рівні мови тісно пов’язані між собою, тому діалектні явища в одному структурному рівні нерідко зумовлюють діалектні відмінності в іншому. Фразеологічні одиниці переважно є загальнонародними. У літературній казці вони використовуються для створення певних образів, характеристик, надаючи їм стилістичного забарвлення, оновленого звучання, частково або повністю змінюючи їхнє значення. Основна маса стійких зворотів фразеологічної системи групується навколо слів, які належать до найуживаніших шарів лексичного фонду. Але текстам ХІХ століття притаманні ФО, які залишилися поза реєстром у лексикографічних та наукових працях типу: *догори головою підти, забродитися по самі коліна, пустити на вільну ногу, дрянула по серці фальшивість, лизнути гарячої сковороди язиком, батьків з того світу вивертати, ставати окунем, одправити к батькам на вечерю, давати офіровщину, дати феферу, приймати опрощення, сидіти на бурку, настановити дядьком, триматися панської клямки* і т. п.

Антропоніміка є яскравим лексичним компонентом літературної казки, створює національно-мовну картину його світу. Образ людини в мові таких творів є центральним. Спостерігаємо домінування чоловічих персонажів над жіночими у групах, що характеризують ознаки статі, родинну приналежність, соціальне становище, рід діяльності тощо. Письменники в казках використовували переважно популярні чоловічі та жіночі імена для ХІХ століття, а суто казкових іменних новотворів дуже мало. Називаючи персонажів релігійного спрямування, вони вдавалися до конкретизації їх характеристик, залучаючи атрибутивні одиниці з прикладковим компонентом, описові конструкції, повтори, а також у них віддзеркалено фонетичні правописні особливості мови. Антропоніми календарного типу синтезують у собі елементи християнського та народного уявлення і, завдяки

авторському трактуванню передають нащадкам народні знання про природу. Тваринний та рослинний світ літературної казки є доволі широким. Описуючи персонажів цієї групи, казкарі завдяки засобам персоніфікації показували позитивні та негативні сторони в стосунках людей. В українській літературній казці письменники активно застосовували такі види повтору на мовному рівні, як: морфемні, граматичні, синтаксичні та композиційні, відносячи багатосполучниковість до синтаксичних повторів, а не до композиційних, як це заявлено у деяких наукових працях. Більшість повторів у казкових творах використано авторами з метою відтворити душевний стан, портретну характеристику персонажа; вказати на миттєвість або тривалість дії тощо. Крім цього, маємо повтори синтаксичних структур, які допомагають читачеві помітити початок та кінець певної частини тексту.

Для художнього зображення персонажів письменники використали порівняльні конструкції подібні до тих, які властиві й українській народній казці. Зберігаючи здобутки фольклорних творів, кожен автор користувався традиційними та індивідуальними порівняннями. Такі мовні явища яскраво відтворюють портретні риси різних вікових категорій. При порівняльному описі душевного та фізичного стану казкових персонажів майстри художнього слова передавали переважно негативні відчуття, ніж позитивні. Це є особливістю літературної казки, тому що читачі сприймають її як щось повчальне. Використовуючи порівняльні конструкції, казкарі також описували явища та предмети природи, рослинний та тваринний світ казок відповідно до українських народних традицій.

Таким чином, завдяки авторській індивідуальності, потужна спадщина української літературної казки XIX століття відіграла важливу роль у формуванні мовно-літературної норми, художніх засобів, духовної культури і виховання підростаючого покоління.

Література

1. В'язовський Г. Метод і стиль / Г. В'язовський // Література в школі. – 1958. – № 1. – С. 10–20.